

Information about the authors:

Yurchuk Svitlana, practical psychologist of the Higher Vocational School No. 41, Tulchyn, graduate student of the Department of Psychology and Social Work (Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University, Vinnytsia, Ukraine), e-mail: lanaks90@gmail.com

СУЧАСНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В МЕДИЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПСИХОЛОГІЇ ЗДОРОВ'Я

УДК 159.9:723

DOI: 10.31558/2786-8745.2023.2(3).7

СТАТЕВО-ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЕГОЦЕНТРИЧНИХ ПРОЯВІВ В ОСІБ ІЗ СОМАТИЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ

Катерина Васюк

Анотація. У статті проаналізована проблема егоцентризму в контексті сучасної психології та філософії. Розглянуті підходи до трактування егоцентризму як когнітивного та емоційного явища. Встановлено, що егоцентризму у різних його формах може виступати захисним механізмом особистості, особливо в кризові періоди життя. Доведено, що особи, які мають соматичні захворювання, частіше проявляють афективні форми егоцентризму.

Ключові слова: егоцентризму, кризовий період, сфокусованість на собі, соматичне захворювання.

Постановка проблеми. Проблема центризації, сфокусованості людини на собі, своєму Его цікавила людство і науку ще з давніх часів. По суті, відповідь на питання про зміст Его давав ключ до відкриття природи людини і способів впливу на неї. Це питання стало фундаментальним у філософії, етиці, психології, релігії. Перші спроби розкрити сутність людського Его і причини нерозуміння людьми один одного, формування тих чи інших установок відбулися в античній філософії.

Питання про природу егоцентризму в багатьох аспектах поєднане з питанням співвідношення, взаємодії особистості і соціуму, індивідуального і колективного. Як підкреслював І. С. Кон [2], проблема Его не тільки наукова, а й особиста, що

створює сприятливі умови для прояву наукового егоцентризму.

Відштовхуючись від аналізу філософських підходів у дослідженні проблем егоцентризму, можна сказати, що однозначного розуміння поняття егоцентризму не існує, як не було і власне терміна «егоцентризму». Автори описують лише явище, яке за змістом підходить до семантики цього поняття. Але протягом всього часу дослідження не було єдності в розумінні структури і етимології цього явища і його ролі в розвитку особистості. Виділялися як позитивні, так і негативні функції егоцентризму і явищ, які його супроводжують. Також неясним було питання про чинники, які сприяють виникненню і прояву егоцентризму в по-

ведінці.

Метою роботи є дослідження особливостей прояву егоцентризму в якості захисного механізму в осіб із соматичними захворюваннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. У психологічній науці почав досліджувати егоцентризм у своїх працях Ж. Піаже. Основою розвитку особистості він вважав інтелект, мислення, тому в психології егоцентризм був спочатку заявлений як феномен пізнавальної діяльності. Оцінка цього явища Ж. Піаже була більш схильна до негативної, тому що дитяче мислення розглядалось як «незріле», недорозвинене, порівняно з дорослим, тому егоцентризм розглядався як закономірний, але такий, із яким необхідно працювати і долати його. Аргументом на користь такої думки можна назвати закономірність існування подібної особливості у переважної більшості осіб дитячого віку (за даними досліджень Ж. Піаже). Природу егоцентризму Ж. Піаже вбачав у недостатній диференціації різних областей реальності у свідомості дитини (Я – не-Я). У його працях психіка дитини представлена як менш досконала порівняно з психікою дорослої людини, тобто егоцентризм – явище, яке потрібно «перерости».

Серед відомих критиків Ж. Піаже були також М. Доналдсон, Дж. Фодор, М. Хьюз, Е. Гібсон. Дослідники М. Маратсос і М. Доналдсон провели серію експериментів із дослідження дитячого егоцентризму з метою перевірки твердження Ж. Піаже стосовно його природи [6]. Експерименти показали, що валідність досліджень Ж. Піаже можна поставити під сумнів. Рівень егоцентризму в дітей під час вирішення завдань М. Х'юза був набагато нижчим, ніж в аналогічних дослідженнях Ж. Піаже. Дослід-

ники зробили припущення, що «егоцентризм» був наслідком нерозуміння суті завдання дітьми, а зовсім не нездатністю їх іншого.

Задачі Ж. Піаже вимагали від дитини знань складних просторових відношень, до яких мислення дитини певного віку ще не підготовлене. М. Х'юз не намагався заперечувати існування егоцентризму взагалі, а лише прагнув знайти адекватні методи його діагностики.

Надалі дослідження Д. Елкінда, Р. Енрайта, Р. Уайтта, Ф. Райса та ін., а потім і вітчизняних дослідників (Л. Ф. Обухова, В. А. Запорожець, Л. Венгер) [8] розширили вікові межі контингенту досліджуваних. Дослідження перемістилися на сферу підліткового віку. Д. Елкінд виділив нові форми прояву егоцентризму («особистий міф», «уявна аудиторія», «максималізм»), які розглядали егоцентризм через призму емоційної сфери. Згодом Р. Енрайт додав ще й форму «сфокусованості на собі», яка доволі органічно вписалася до переліку особистісно-афективних форм егоцентризму та відтоді включена в список шкал відомої методики дослідження егоцентризму, адаптованої Т. В. Рябовою [4].

З появою нових напрямів психології з'явилися і нові підходи до розуміння проблеми егоцентризму. Нове розуміння це явище отримало у психодинамічному напрямі. Необхідно зазначити, що для зарубіжної психології притаманне недостатньо точне вживання психологічних термінів, що ускладнює ідентифікацію понять і обмежує їх використання. Часто в дослідженнях зарубіжних авторів не можна провести чіткої межі між поняттями «егоцентризм», «еґоїзм», «нарцисизм», «еготизм» та ін.

У психодинамічному напрямі проблемою споріднених явищ егоцентризму

цікавились З. Фройд, А. Адлер, К. Хорні, Е. Фромм, Е. Еріксон, часткового про схожі ознаки Его згадує К. Г. Юнг [2; 7]. Характерні особливості розуміння сутності аналогічних егоцентризму феноменів у цьому напрямі досліджень відрізняються такими рисами:

- його часто ототожнюють із поняттям «нарцисизм» або «егоїзм» (З. Фройд, О. Ранк, В. Джоффе, Дж. Сендлер), навіть наводяться риси поведінки нарцисичної особистості (Г. Розенфельд);

- сутність нарцисизму розуміють як своєрідне психологічне утворення, часто негативного характеру. Причини його формування мають розбіжності в різних концепціях. В одному випадку це дефекти потреб особистості, нездатність впоратися з життєвими труднощами (К. Хорні), неправильний стиль виховання або несприятливі умови життя (А. Адлер, Е. Еріксон). У вітчизняній психології теж були аналоги такого підходу. Наприклад, це праці Б. С. Братуся, Т. І. Пашукової [2];

- нарцисизм, зазвичай, призводить до відчуження, відособленості особистості (Е. Фромм, А. Адлер), тобто порушує міжособистісні відносини.

К. Г. Юнг зацікавив проблему егоцентризму в контексті визначення спрямованості особистості і вважав, що інтроверти від природи менш егоцентричні, ніж екстраверти, бо схильні до рефлексії, уважніші до свого внутрішнього світу, отже, – і до внутрішнього світу інших. Сьогодні досі не проводилися фундаментальні експериментальні дослідження, що могли б підтвердити чи спростувати таке твердження повною мірою [6].

Вже у психодинамічному підході егоцентризм вийшов за межі трактування його як феномену когнітивної сфери і набув рис соціально-психологічного

феномену, хоча Ж. Піаже, який, звичайно, був знайомий з роботами З. Фрейда та його послідовників, використовував ідею про поетапне формування психіки дитини у своїй теорії, намагаючись виділити періоди в розвитку особистості, але не психосексуальні, а когнітивні. Він став вивчати егоцентризм не тільки у дітей, а й у дорослих. Цей напрям досліджень розробляли В. П. Критська, С. В. Зайцев, Л. П. Буєва. На основі цих досліджень виникла нова сфера досліджень – вивчення професійного егоцентризму (С. В. Зайцев, В. А. Петровський, В. А. Семиченко), хоча варто зазначити, що подібних досліджень надзвичайно мало, і стосуються вони найчастіше професійної діяльності, наприклад, педагогів.

Отже, стає очевидним, що егоцентризм вийшов за межі розуміння його як когнітивного феномену, розширились не тільки семантичні, але й вікові межі його дослідження. Отже, уточнення суті поняття або хоча б класифікація підходів до його розуміння нагально необхідна. Недостатньо розробленою є тема детермінації прояву егоцентризму дорослих, його видів, форм, а також функцій у структурі особистості.

Ще одна серія досліджень, яка спростувала припущення Ж. Піаже щодо вікових меж розвитку егоцентризму, – це дослідження Д. Елкінда. Сферою його аналізу виступала особистість підлітка. Він розглядав егоцентризм як складний феномен, що має декілька компонентів, характерних для проявів підліткового віку:

1) «уявна аудиторія» – це наслідок центрації на своєму Его, коли підлітку здається, що інші так само зацікавлені в ньому, як і він сам. Про себе він намагається висунути гіпотези про те, як він може виглядати в очах інших людей, спрогнозувати реакцію оточення на свою

зовнішність і вчинки. У цих дослідженнях акцент ставиться не на мисленнєвих операціях, а на позиції, яка включає оцінний компонент (Я-концепція, самооцінка) і ступінь центрації на своєму Я;

2) «особистий міф» – це історія про себе, підліток намагається весь час відстежувати визначні події, які з ним трапляються і уявляє себе в образі різних героїв (лицар, страждалець, ловелас та ін.);

3) третій компонент ввів дослідник егоцентризму у підлітків Р. Енрайт – «сфокусованість на собі», або підлітковий максималізм. Його прояви виражаються в перебільшенні значимості того, що відбувається з підлітком, і байдужість до того, що відбувається в житті інших людей. Можна сказати, що праці Д. Елкінда ближчі до ідей Ж. Піаже, який мало уваги в дослідженні егоцентризму приділяв підлітковому віку, а до концепції Е. Еріксона, який теж займався дослідженням новоутворень Его в підлітковому віці. Ознаки «сфокусованості на собі» перетинаються з ознаками дифузії его-ідентичності, що формується в підлітковому віці [8].

З погляду Г. Крайга, до шести років діти повністю егоцентричні і не можуть врахувати позицію іншого. Після 8–13 років Я-образ дитини ускладнюється і відповідно змінюється особисте сприйняття світу [1]. Відсутність зрілого механізму диференціації alter та ego відіграє вирішальну роль у функціонуванні особистості на цьому віковому етапі. Дитина некритично засвоює норми моралі і основні форми поведінки від своїх близьких через наслідування. На певному етапі цей механізм необхідний, бо критичне ставлення до деяких заборон і норм може заважати їх засвоєнню та забирати надто багато часу і психічної енергії.

Деякі дослідники розглядають егоцен-

тризм як латентну властивість особистості, яка проявляється у всіх людей, але за певних умов, тобто йдеться не про егоцентричну особистість, а про ситуацію, яка провокує егоцентричні прояви. Х. Шредер наголошував, що у значимих для індивіда ситуаціях егоцентризм може проявитися у будь-кого, до того ж ступінь прояву прямо пропорційний значимості ситуації [2]. Дж. Бруннер пов'язував егоцентризм із соціальною перцепцією, тобто в ситуаціях, які особистість сприймає як загрозові для неї, вона проявлятиме егоцентризм, але не завжди. Все буде залежати від її суб'єктивної інтерпретації подій. Ф. Флайвелл до ситуацій, які провокують егоцентризм, відносить ситуації вимушеного спілкування, кризові періоди життя та інші несприятливі події.

Статеворольові особливості егоцентризму є окремою проблемою дослідження, але в межах нашого експерименту цей чинник обов'язково потрібно враховувати в аналізі особливостей егоцентричних проявів, як і віковий. Спираючись на теоретичні дослідження Ж. Піаже, Р. Енрайта та інших, робимо висновки, що стать може суттєво впливати на розвиток емоційно-вольової сфери особистості, зокрема на прояв захисних механізмів. На нашу думку, не можна ігнорувати цей аспект у дослідженні феномену, який безпосередньо стосується однієї з фундаментальних структур психіки – Его.

Як кризова подія в нашому дослідженні обрана ситуація хвороби, тобто перебування людини в лікарні з доволі складним діагнозом (у цьому випадку серцево-судинні захворювання), після операції або тривалого лікування в стаціонарі. Цей контингент досліджуваних був задіяний нами з тих міркувань, що хвороба – реальна загроза здоров'ю –

практично всіма людьми сприймається як дуже негативна ситуація, що породжує негативні емоції та, безсумнівно, впливає на формування кризових станів. Отже, ми прагнули відстежити егоцентричні прояви у двох груп людей, що перебувають у кризовому стані, діагностованому за суб'єктивними та об'єктивним критеріями.

Для доведення гіпотези про те, що егоцентризм є захисним механізмом особистості і має певні статеві та вікові відмінності, а саме знижує свою вираженість із віком та є менш вираженим у жінок, ніж у чоловіків, були використані такі методики: тест егоцентричних асоціацій Т. Сцутрової, методика «Егоцентризм - соціоцентризм» (AES – 60) Р. Енрайта в адаптації Т. В. Рябової (розглядає егоцентризм як багатокомпонентну властивість і включає 5 шкал – «Особистий міф», «Уявна аудиторія», «Сфокусованість на собі», та дві додаткові – «Соціоцентричні інтереси» та «Несоціальна активність»). У нашому дослідженні аналіз проводився лише за першими трьома шкалами, що, власне, і діагностують егоцентричні властивості особистості, а також використовувалась анкета для визначення соціально-демографічних показників респондентів та особливостей перебігу їх захворювання. В остаточну вибірку були відібрані ті досліджувані, які мали доволі важкий перебіг захворювання, що суттєво позначилось на їх емоційному стані.

Дослідження важкості емоційного стану становило інший етап дослідження, який не включений в поточну публікацію результатів.

У працях авторів, що займалися проблемою егоцентризму, на протипагу віковому аспекту, не приділялося достатньої уваги питанню його гендерної специфіки, тому на базі досліджуваної нами вибірки ми провели додатковий аналіз гендерних відмінностей у рівні прояву егоцентризму у чоловіків і жінок різного віку, що, були поділені на дві групи – до першої ввійшли ті, хто переживає кризову ситуацію (в нашому дослідженні це хвороба), а в іншу – ті, хто знаходиться у благополучних умовах життя. З цією метою з основної вибірки нами були задіяні 64 особи (36 жінок, 28 чоловіків), які переживають хворобу, та 109 здорових осіб, що оцінюють умови свого життя як задовільні (77 жінок, 32 чоловіки). До вибірки не були включені підлітки через те, що технічно виявилось неможливо сформувати вибірку хворих.

Статистичний аналіз здійснювався за допомогою t-критерію Стьюдента для незв'язаних вибірок. Зведені показники t-критерію наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Зведена таблиця показників t-критерію Стьюдента різних вікових та статевих груп у вибірці хворих та благополучних осіб під час аналізу відмінностей у рівні вираженості егоцентричних проявів

Вік	Еготизм		Особистий міф		Уявна аудиторія		Сфокусованість на собі	
	Хворі / здорові	Чоловіки / жінки	Хворі / здорові	Чоловіки / жінки	Хворі / здорові	Чоловіки / жінки	Хворі / здорові	Чоловіки / жінки
юнацький	3,21*	2,92*	0,69	0,57	2,45*	1,42	1,1	0,5

середньої зрілості	2,45*	0,76	2,69*	0,48	2,184*	2,03*	063	1,6
пізньої зрілості	1,73	0,3	0,54	1,18	1,01	0,7	0,28	1,2

*Примітка: достовірні показники t-критерію на рівні значущості $p < 0,05$ мають позначку *, рівень значущості $p < 0,01$ не виявлений.*

Внаслідок дослідження виявилася загальна для всіх вибірок тенденція до збільшеного рівня егоцентризму в осіб середнього віку, а в похилому віці цей захисний механізм практично не використовується. Загалом жінки мають у середньому більший рівень вираженості егоцентризму, ніж чоловіки в усіх вікових групах, але статистично достовірними ці відмінності виявились лише в групі середнього віку і лише в одній з форм егоцентризму, що є недостатньою підставою для підтвердження гіпотези про наявність статевих відмінностей в основних формах егоцентризму залежно від статі.

Незважаючи на те, що Д. Елкінд та Л. Ф. Обухова вважали особистісно-афективні форми егоцентризму специфічними для підліткового віку, за результатами дослідження суттєве збільшення рівня вираженості поведінкових ознак цих форм егоцентризму спостерігалось у вибірках осіб, старших за 25 років. Як видно з таблиці 1, найбільше залежними від статі виявляються саме особистісно-афективні форми егоцентризму – наприклад, «Уявна аудиторія». Ці результати можуть мати високу діагностичну цінність для діагностичної та корекційної роботи з людьми різних вікових груп, особливо в ситуації переживання кризових станів. На нашу думку, це не є достатнім аргументом

на користь твердження про більший рівень егоцентричності жінок, порівняно з чоловіками, але дає привід для подальших досліджень причин таких явних гендерних відмінностей у егоцентричних проявах у певному віці.

Незважаючи на наявні відмінності, статистичний аналіз показників t-критерію Стьюдента демонструє, що не всі виявлені гендерні відмінності є суттєвими. З віком, незалежно від наявної кризової життєвої ситуації, відбувається нівелювання статевих відмінностей через зниження загального рівня егоцентризму, як було припущено ще в дослідженні Т. В. Рябової та підтверджено на першому етапі нашого дослідження.

Загалом найбільш суттєві статеві відмінності спостерігаються у віці середньої зрілості – в цей період виявляються спільними для хворих і здорових осіб достовірні гендерні відмінності щодо форми егоцентризму «Уявна аудиторія», причому така тенденція виявлена і у вибірках хворих, і у вибірці благополучних осіб. На цей факт навіть не впливає підвищення рівня вираженості егоцентризму у хворих досліджуваних, бо під час цього не відбувається порушення пропорційного відношення ступеня вираженості цієї форми егоцентризму у чоловіків і жінок.

Така пропорційність свідчить про синхронність реагування цієї форми

егоцентризму на наявність кризового стану як у чоловіків, так і в жінок. Загалом виявляється, що незалежно від кризового стану жінки більше прагнуть уваги оточення, більш чутливі до критики інших, ніж чоловіки. Незважаючи на те, що хворі люди зазвичай вимагають до себе більшої уваги, у жінок це прагнення все одно виражене сильніше.

Така ж синхронність відмінностей виявляється і в показниках за шкалою «Еготизм», але лише у юнацькому віці. Порівняно з іншими віковими групами, юнацький вік ближчий до дитячого, тому вираженість еготизму як критерію діагностики когнітивної форми егоцентризму тут виявляється виразніше. Незважаючи на те, що і в інших вікових групах цей показник має у жінок певні завищення, порівняно з чоловіками, він не досяг рівня статистичної значущості. На нашу думку, еготизм треба визнати специфічною для певного віку формою егоцентризму. Порівняно з іншими коефіцієнтами різних груп досліджуваних за цією шкалою, він суттєво відрізняється за рівнем вираженості, тому, вірогідно, ця форма егоцентризму має особливу діагностичну цінність у жінок у якості показника життєвого неблагополуччя. Очевидно, жінки в несприятливі періоди більше, ніж чоловіки, вимагають уваги та потребують у якості психологічного захисту переживати почуття власної унікальності.

Форма егоцентризму «Уявна аудиторія» за психологічним змістом схожа на прояв певної демонстративності – людина у своїй уяві весь час перебуває під постійним контролем оточення. Згідно з гендерними дослідженнями, починаючи від Г. Гейманса, а також у працях О. Вейнінгера, Д. В. Ворон-

цова, Ш. Берна, Т. В. Бендас та інших стверджується, що жінки більш схильні до демонстративності, ніж чоловіки.

Третя особистісно-афективна форма егоцентризму «Сфокусованість на собі» взагалі не має статистично достовірних гендерних відмінностей у жодній із діагностованих груп. На нашу думку, це обумовлене особливістю психологічного змісту самої цієї форми егоцентризму, бо тенденція до фіксації на власних інтересах і переживаннях без демонстративних тенденцій, переживання почуття власної унікальності характерна для представників будь-якої статі. На нашу думку, «Сфокусованість на собі» за своїм змістом більшою мірою, ніж всі інші форми егоцентризму, наближена до класичного розуміння його Ж. Піаже, але має менш диференційовані ознаки поведінкових проявів.

Загалом наявність статевих відмінностей за деякими з форм егоцентризму спостерігається у віці середньої зрілості. Можливе пояснення цьому може бути в тому, що саме в цей період загострюються потреби, пов'язані зі статтю – створенням сім'ї, батьківством, реалізацією себе як жінки або чоловіка. Цей процес відбувається незалежно від того, у благополучних чи несприятливих умовах перебуває людина. Також найбільш чутливими в питанні статевої диференціації виявляються особистісно-афективні форми егоцентризму. Це цілком логічно, бо основні гендерні відмінності знаходяться не в когнітивній сфері, а в афективній.

До того ж особистісно-афективні форми егоцентризму більш чутливо реагують на кризові ситуації та інші несприятливі зміни в житті людини. Важливо те, що «Особистий міф» та «Уявна ау-

диторія» за своїм змістом пов'язані з певною демонстративністю, тобто для їх реалізації в поведінці необхідна увага чи реальна участь інших людей – їх увага чи порівняння з ними в плані виявлення власної унікальності, що у випадку з «Егоїзмом» та «Сфокусованістю на собі» не потрібне.

Отже, вдалося підтвердити лише частину гіпотези про наявність вікових відмінностей у проявах егоцентризму, а саме той факт, що у людей похилого віку егоцентричні прояви знижуються до мінімуму, він не використовується в якості захисного механізму навіть у кризових ситуаціях. Можливо, це пов'язане з прийняттям у цьому віці хвороби як належного, з накопиченням життєвого досвіду, змінами світогляду тощо. Також не вдалося підтвердити гіпотезу про наявність статевих відмінностей в егоцентризмі, що розвінчує соціальний міф про більшу егоцентричність тої чи іншої статі. Перспективними розробками в цьому напрямі є збільшення спектру кризових ситуацій, де може збільшуватись рівень прояву егоцентризму в якості захисного механізму особистості, а також аналіз наслідків його використання для загального розвитку особистості та стабілізації емоційних станів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Крайніков Е. В. Психологія розвитку: словник-довідник. Київ: Арістей, 2004. 260 с.
2. Пашукова Т. І. Егоцентризм: феноменологія, закономірності формування корекції. Кіровоград: Центр.-Укр. вид-во, 2001 338 с.
3. Психологія життєвої кризи: хрестоматія / за ред. Т. М. Титаренко; Ін-т соціальної та політичної психології АПН

України. Київ, 1998. 346 [1] с.

4. Рябова Т. В. Позитивні і негативні прояви емпатії в процесі соціалізації. Соціальна психологія. 2005. Вип. 4. С. 113–119.
5. Хомик В. С. Емпатія і децентрація: досвід теоретичного осмислення і емпіричного дослідження. Практична психологія і соціальна робота. 2007. № 10. С. 8–12.
6. Chambers J. R. Egocentrism, event frequency, and comparative optimism: when what happens frequent by is «more likely to happen to me». Personality and Social Psychology bulletin. 2003. № 68. P. 804–825.
7. Gilovich T. The spotlight effect in social judgment: an Egocentrism Bias in estimates of the salience of one's own action and appearance. Journal of Personality and Social Psychology by the American psychological association. 2000. Vol. 78, № 2. P 228–289.
8. Enright R. Adolescent egocentrism in early and late adolescence. Adoles. 1979. № 14. P. 687–695.

REFERENCES

1. Krainikov, E. V. (2004). *Psykholohiia rozvytku: slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Aristei.
2. Pashukova, T. Y. (2001). *Ehotsentryzm: fenomenolohiia, zakonomirnosti formuvanniai korektsii*. Kirovohrad: Tsentr.-Ukr. vyd-vo.
3. Tytarenko, T. M. (1998). *Psykholohiia zhyttievoi kryzy: khrestomatiia*. In-t sotsialnoi ta politychnoipsykholohii APN Ukrainy. Kyiv.
4. Riabova, T. V. (2005). *Pozytyvni i nehatyvni proiavy empatii v protsesi sotsializatsii*. Sotsialna psykholohiia. (Vyp. 4, 113–119).
5. Khomik, V. S. (2007). *Empatiia i*

detsentratsiia: dosvid teoretychnoho osmyslennia i empirychnoho doslidzhennia. Praktychna psykholohiia i sotsialna robota, 10, 8–12.

6. Chambers, J. R. (2003). Egocentrism, event frequency, and comparative optimism: when what happens frequent by is “more likely to happen to me”. *Personality and Social Psychology bulletin*, 68, 804–825.

7. Gilovich, T. (2000). The spotlight effect in social judgment: an Egocentrism Bias in estimates of the salience of one’s own action and appearance. *Journal of Personality and Social Psychology by the American psychological association*, 78 (2), 228-289.

8. Enright, R. (1979). Adolescent egocentrism in early and late adolescence. *Adoles*, 14, 687–695.

SEX-AGE FEATURES OF EGOCENTRIC MANIFESTATIONS IN PERSONS WITH SOMATIC DISEASES

Kateryna Vasyuk

Abstract. The article analyzes the problem of egocentrism in the context of modern psychology and philosophy. Approaches to the interpretation of egocentrism as a cognitive and emotional phenomenon are considered. It is established that egocentrism in its various forms can act as a protective mechanism of the individual, especially in crisis periods of life. It is proved that persons with somatic diseases are more likely to show affective forms of egocentrism.

Keywords: *egocentrism, crisis period, self-focus, somatic disease.*

Відомості про автора:

Васюк Катерина, кандидат психологічних наук, Іжтуп, доцент кафедри психології (Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця, Україна), e-mail: k.vasuk@donnu.edu.ua

Information about the author:

Vasyuk Kateryna, Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of the Department of Psychology (Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, Ukraine), e-mail: k.vasuk@donnu.edu.ua